

УДК 343.3/7

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.19>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКУЮЧИХ ОЗНАК ВТРАТИ ВІЙСЬКОВОГО МАЙНА (СТ. 413 КК УКРАЇНИ)

Войцещук А.А.,
*юрисконсульт юридичної групи військової частини А1788,
аспірант Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
ORCID: 0009-0006-3180-4054*

Войцещук А.А. Кримінально-правова характеристика кваліфікуючих ознак втрати військового майна (ст. 413 КК України).

Стаття присвячена дослідженню кваліфікуючих ознак втрати та зіпсування військового майна: вчинення відповідного кримінального правопорушення в умовах особливого періоду, крім воєнного стану, в умовах воєнного стану та в бойовій обстановці.

Встановлено, що особливий період як час вчинення кримінального правопорушення, відповідно до чинного законодавства передбачає три складові: мобілізацію, воєнний час та частина відбудовного періоду після закінчення воєнних дій. Кожна з цих складових має свої часові межі. Мобілізація розпочинається із оприлюдненням у встановленому законом порядку затвердженого Верховною Радою України указу Президента України про мобілізацію і діє в межах часу, визначеного відповідним рішенням. У статті обґрунтовано доцільність удосконалення нормативної дефініції поняття мобілізації таким чином, щоб ним охоплювався весь період перебування в «мобілізованому стані», а не лише перехід до нього. Воєнний час визначається періодом ведення воєнних дій, тобто організованого застосування сил оборони і безпеки з метою виконання завдань щодо оборони України. Однак, враховуючи особливості визначення поняття особливого періоду, воєнні дії обумовлюють особливий період лише в разі оголошення рішення про мобілізацію або введення воєнного стану, що є серйозним недоліком законодавства, і так само потребує внесення змін. Часові межі відбудовного періоду, в яких існуватиме особливий період, нормативно не визначені. Однак обґрунтовано, що його початком є момент закінчення воєнних дій, і включає він період демобілізації.

В статті також окреслено момент початку та закінчення воєнного стану, конкретизовано часові межі воєнного стану, що вжився у 2018 році та введенного у 2022 році, розглянуто застосування відповідної кваліфікуючої ознаки щодо діянь, вчинених в день введення чи припинення воєнного стану.

За результатами дослідження зроблено висновок про обґрунтованість диференціації відповідальності з використанням проаналізованих кваліфікуючих ознак. Водночас запропоновано зміни щодо їх формулювання: замість конструкції «в умовах...» використовувати конструкцію «під час...».

Ключові слова: кримінальне законодавство, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення, склад кримінального правопорушення, втрата військового майна, особливий період, воєнний стан, бойова обстановка, кваліфікуючі ознаки, якість кримінального закону, удосконалення кримінального законодавства.

Voitseshchuk A.A. Criminal and legal characteristics of qualifying features of loss of military property (Article 413 of the Criminal Code of Ukraine).

The article is devoted to the study of qualifying features of loss and damage to military property: committing a relevant criminal offense in a special period, except for martial law, under martial law and in a combat situation.

It is established that a special period as the time of committing a criminal offense, according to current legislation, includes three components: mobilization, wartime and part of the reconstruction

period after the end of hostilities. Each of these components has its own time limits. Mobilization begins with the promulgation of a decree of the President of Ukraine on mobilization approved by the Verkhovna Rada of Ukraine in accordance with the procedure established by law and is valid for the period of time specified by the relevant decision. The article substantiates the expediency of improving the statutory definition of the concept of mobilization so that it covers the entire period of being in the “mobilized state”, and not only the transition to it. Wartime is defined as the period of warfare, i.e., the organized use of defense and security forces to fulfill the tasks of defense of Ukraine. However, given the peculiarities of the definition of a special period, military operations cause a special period only in case of a decision to mobilize or impose martial law, which is a serious shortcoming of the legislation and also requires amendments. The timeframe of the recovery period, during which the special period will exist, is not defined in the law. However, it is reasonable to assume that it begins at the end of hostilities and includes the period of demobilization.

The article also outlines the beginning and end of martial law, specifies the time limits of martial law in force in 2018 and introduced in 2022, and considers the application of the relevant qualifying feature to acts committed on the day of introduction or termination of martial law.

Based on the results of the study, the author concludes that differentiation of liability using the analyzed qualifying features is justified. At the same time, the author proposes changes to their wording: instead of the construction “in the conditions of...”, the author suggests using the construction “during...”.

Key words: criminal law, criminal liability, criminal offense, corpus delicti of a criminal offense, loss of military property, special period, martial law, combat situation, qualifying features, quality of criminal law, improvement of criminal law.

Постановка проблеми. Кримінальна відповідальність у ст. 413 КК України диференційована з використанням трьох кваліфікуючих ознак. Кваліфікований склад втрати або зіпсування ввіреного для службового користування військового майна (ч. 2 ст. 413 КК України) утворює вчинення цього кримінального правопорушення в умовах особливого періоду, крім воєнного стану. Особливо-кваліфікований склад побудований за допомогою альтернативних ознак «в умовах воєнного стану» та «в бойовій обстановці». Правильне застосування відповідних законодавчих положень вимагає чіткого розуміння змісту цих понять. Водночас, попри деяку законодавчу регламентацію, зміст цих понять самого особливого періоду, що поняття бойової обстановки не можна вважати очевидним та цілком зрозумілим для суб'єктів правозастосовної діяльності. Наприклад, на невизначеність поняття особливого періоду вказують результати вивчення думки серед офіцерів військової прокуратури [1]. Дещо краща ситуація із тлумаченням поняття воєнного стану, водночас уточнення вимагають часові межі відповідного періоду. Окрім цього, важливим у контексті правозастосування є й правильне та однозначне тлумачення формулювання «в умовах...», що використовується у ч. 2 та ч. 3 ст. 413 КК України.

Аналіз останніх публікацій. Проблематиці вказаних кваліфікуючих ознак, як в контексті кримінальних правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби, так і у контексті інших кримінальних правопорушень (насамперед, передбачених розділом VI Особливої частини КК України), присвячено низку наукових публікацій останнього періоду. Чи не найактивнішою є дискусія з приводу закінчення особливого періоду. Наприклад, О.В. Ленда та А.А. Павловська зробили висновки, що проведення антитерористичної операції, а з 2018 року – Операції Об'єднаних сил, не є особливим періодом [2]. Н. Титаренко пише, що (на момент виходу публікації) особливого періоду немає з двох причин: закінчення терміну, визначеного рішенням Президента України для проведення мобілізації та видання Президентом України указу, яким звільнено в запас військовослужбовців, мобілізованих в ході останньої на той час черги мобілізації [3]. В.Д. Мехеда, Є.М. Пашенко, М.М. Прохоренко та В.М. Хлань, О.І. Шкуропадський, П.В. Ясиновський дотримуються думки, що особливий період безперервно триває з моменту оголошення найпершого указу про проведення мобілізації (виданого у 2014 році) [4, 5, 6]. М.І. Карпенко вказує на неможливість однозначного трактування часових меж особливого періоду, і відзначає необхідність вирішення цього питання Верховним Судом [1]. Тим часом, проблематика моменту початку особливого періоду не становила інтересу серед дослідників, хоча вирішення відповідних питань теж може мати значення для припинення до кримінальної відповідальності, зокрема в майбутньому.

Дослідженню поняття воєнного стану та бойової обстановки присвячені праці А.І. Вертильської та О.М. Шармар [7], О.О. Вознюка [8], Л.О. Мостепанюк [9], В.В. Топольницького, А.І. Оста-

пенка та Б.М. Тичної [10, 11], О.І. Шкуропацького, В.Д. Мехеди та Є.М. Пащенко [6]. Водночас, автори більше уваги звертали вивченню юридичного змісту самого поняття, його співвідношення із суміжними поняттями. Малодослідженим є питання конкретизації моменту початку та закінчення воєнного стану.

Дискусійним залишається трактування відповідних кваліфікуючих ознак в частині конструкції «в умовах...».

Метою статті є всебічне дослідження кваліфікуючих ознак, з використанням яких диференційовано відповідальність за втрату та зіпсування військового майна (ст. 413 КК України) й вироблення на цій основі рекомендацій та пропозиції щодо застосування відповідних норм і їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу.

1. Поняття особливого періоду отримало два законодавчі визначення: в Законах України «Про оборону», а також «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Водночас, вказані нормативні дефініції дещо відрізняються. Згідно із ними особливий період охоплює три часові періоди. Перші два, відповідно до обидвох законів, однакові: час мобілізації та воєнний час. З приводу ще одного, то у першому Законі мова йде про частину відбудовного періоду, що має місце вже після закінчення воєнних дій, а в другому – про період демобілізації, виключно після закінчення воєнних дій [12, 13]. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», окрім часових меж, містить ще й вказівку на сфери, в яких проявляється зміст відповідного періоду – функціонування національної економіки, сил оборони і безпеки, державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, виконання громадянами обов'язку щодо захисту України [13]. Сам зміст особливого періоду, тобто конкретні обмеження прав і свобод, додаткові повноваження суб'єктів державного управління, органів військового управління, особливості роботи підприємств, установ та організацій тощо, законодавець залишив поза межами дефініції поняття особливого періоду.

В нормативних дефініціях поняття особливого періоду законодавець спробував уточнити момент його початку, вказавши, що він настає разом із оголошенням рішення про мобілізацію чи доведенням такого рішення до виконавців у разі прихованої мобілізації, або ж з моменту введення воєнного стану [12, 13]. Згідно із Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» приймати рішення про мобілізацію може виключно Президент України. Однак воно ще вимагає затвердження з боку Верховної Ради України, і лише після цього може набрати чинності, а відтак, і бути оголошеним, чи доведеним до відома. Згідно із Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», порядок оголошення рішення про мобілізацію визначається Президентом України. Проте такий порядок, станом на сьогодні, не визначений. Тому оголошення рішення про мобілізацію слід розглядати через призму загальних положень щодо оприлюднення нормативно-правових актів. Розглядаючи період війни з росією, що розпочалася у 2014 році, рішення про мобілізацію вперше було прийняте Указом Президента України № 303/2014 «Про часткову мобілізацію» 17 березня 2014 року. Верховна Рада України затвердила це рішення 18 березня 2014 року. Згідно із даними порталу «zakon.rada.gov.ua», вказаний указ разом із відповідним Законом вперше опублікували в газеті «Урядовий кур'єр» від 19 березня 2014 [14]. З моменту виходу даної публікації безумовно розпочався особливий період. Такий висновок знаходить підтвердження і у практиці Верховного Суду [15].

Як вже відзначалося, з приводу закінчення особливого періоду є різні точки зору. Деякі автори переконують, що в окремі періоди з 2014 року особливого періоду не було [2, 3]. Водночас судами постановлено чимало обвинувальних вироків, і лише в окремих винятках кваліфікація здійснювалася не за ч. 2 ст. 413 КК України, а за ч. 1 ст. 413 КК України. Прикладом такого винятку є вирок Яворівського районного суду Львівської області у справі № 460/5067/16-к за фактом втрати майна в період з 4 до 5 жовтня 2016 року [16].

На правозастосовному рівні дана дискусія вирішена Верховним Судом. Приймаючи рішення у справі № 264/6124/18 Верховний Суд зробив висновок, що особливий період в Україні діє з моменту оприлюднення Указу Президента України від 17 березня 2014 року № 303/2014 «Про часткову мобілізацію» і до дня прийняття рішення у справі, оскільки «відповідного рішення про переведення державних інституцій на функціонування в умовах мирного часу Президент України не приймав, а тому дію особливого періоду не припинено» [15].

Відтак залишається розглянути правильність такої правової позиції суду з теоретичної точки зору. Проаналізуємо аргументи вчених на користь такого рішення. Висновок про те, що особли-

вий період діє й після закінчення строку виконання рішень Президента України про проведення мобілізації М.М. Прохоренко та В.М. Хлань роблять ґрунтуючись на тому, що чинне законодавство передбачає такий вид військової служби як військова служба за призовом під час мобілізації на особливий період. Тобто особливий період триває, щонайменше, доки особи, призвані на цей вид військової служби, проходять службу [4]. П.В. Ясиновський констатує, що особливий період охоплює різні етапи – від мобілізації до часткової відбудови, вочевидь, на думку автора, безперервно [5]. В роз'ясненнях від Генерального штабу збройних Сил України закінчення особливого періоду пов'язується із прийняттям окремого Указу Президента України «Про демобілізацію» [17]. О.І. Шкуропацький, В.Д. Мехеда та Є.М. Пащенко пишуть, що часом мобілізації є період між оголошенням рішення про мобілізацію (доведення його до відома виконавців в разі прихованої мобілізації) до повного виконання рішення про демобілізацію [6].

Таким чином автори розглядають особливий період як безперервний період часу, насамперед, від мобілізації до демобілізації. Що, безумовно, є результатом впливу вищезгаданого рішення Верховного Суду. Водночас, слід розуміти, що вся дискусія з приводу часових меж поняття особливого періоду є результатом термінологічної плутанини в законодавстві, яку однозначно потрібно усунути. З приводу поняття мобілізації Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» говорить, що це комплекс заходів, які здійснюються з метою переведення національної економіки, державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій на функціонування в умовах особливого періоду, а також переведення на організацію і штати воєнного часу Збройних Сил України та інших військових формувань і сил цивільного захисту [13]. З такого визначення напрошується лише один висновок: мобілізація – це власне сам процес переходу, на який і виділяється визначений рішенням про мобілізацію конкретний проміжок часу. Будь-яке інше тлумачення цього поняття наражається бути в майбутньому визнаним неправильним, незаконним, якщо не національними судовими інстанціями, які вочевидь враховуватимуть правову позицію Верховного Суду, то міжнародними судами.

Водночас потрібно зазначити, що змістовне навантаження самого терміну «мобілізація» є значно ширшим за його нормативне визначення. Безумовно, цим терміном повинен охоплюватися увесь проміжок часу, в межах якого діють відповідні особливості функціонування економіки держави, державних органів та органів місцевого самоврядування, у військових формуваннях та силах цивільного захисту діятимуть організація та штати воєнного часу, а призвані на військову службу за мобілізацією громадяни не будуть демобілізовані.

Відтак удосконалення вимагає не стільки нормативна дефініція поняття особливого періоду, скільки законодавче визначення поняття мобілізації із врахуванням указаних вище моментів.

Окрім мобілізації, особливий період охоплює воєнний час. Поняття воєнного часу не тотожне поняттю воєнного стану. Про це не раз відзначали в наукових джерелах [1, 6, 11]. Поняття воєнного часу згадується у ст. 4 Закону України «Про оборону». Згідно зі згаданою нормою, ним є проміжок часу від оголошення стану війни або ж фактичного початку воєнних дій і до моменту припинення стану війни. Поняття стану війни, хоч і використовується в законодавстві, в тому числі і у Конституції України, легального визначення немає. Не зрозумілим є і співвідношення цього поняття із поняттям воєнного стану. Водночас є законодавча дефініція поняття воєнних дій. За Законом України «Про оборону України» – це організоване застосування сил оборони і безпеки з метою виконання завдань щодо оборони України. При цьому оборона України – це система різного роду заходів щодо підготовки до збройного захисту, а також сам захист держави в умовах збройної агресії чи збройного конфлікту [12]. Отже якщо поняття воєнного стану в більшій мірі характеризує юридичну сторону оборони держави, то воєнні дії – це фактичний прояв оборони, який має місце не лише в межах того чи іншого правового режиму. Звідси можна зробити висновок, що воєнний час потрібно розглядати як окрему підставу існування особливого періоду, окремо від проведення мобілізації.

З такого висновку виникає питання чи можна визнати особливим періодом час від початку збройної агресії іноземної держави до оприлюднення рішення про мобілізацію чи введення воєнного стану. Ч. 2 ст. 4 Закону України «Про оборону України» зобов'язує органи державної влади та органи військового управління вживати заходів щодо відсічі агресії не чекаючи оголошення стану війни [12]. Як показує досвід 2014 року, держава повинна миттєво реагувати на всі форми збройної агресії з боку іншої держави, а очікування на відповідні рішення щодо мобілізації чи запровадження воєнного стану може завдати непоправної шкоди. Відтак такий період однозначно

має відноситися до особливого періоду. Та перешкодою для цього є нормативні дефініції поняття особливого періоду, які визначають, що його початком може бути виключно момент оголошення рішення про мобілізацію чи введення воєнного стану. Тому, на наше переконання, вказівку на момент початку особливого періоду у відповідних визначеннях слід змінити, і стосується це навіть не стільки питань кримінально-правового регулювання, скільки питань забезпечення національної безпеки.

Особливий період частково охоплює також і відбудовний період. Дане поняття досі не має нормативного визначення. Попри зрозумілість фактичної сторони цього поняття, правові аспекти залишаються неокресленими. Насамперед, незрозумілими є часові межі відбудовного періоду, який відноситься до особливого періоду. На думку В.Д. Мехеди, Є.М. Пашенка та О.І. Шкуропацького, відбудовний період розпочнеться з моменту видання Указу Президента України «Про демобілізацію», а закінчиться – після завершення заходів щодо демобілізації тобто переходу підприємств установ та організацій на функціонування в умовах мирного часу, та переходу ЗСУ та інших військових формувань до штатів мирного часу [6]. Такі висновки автори зробили, вочевидь, ґрунтуючись на системному тлумаченні обидвох нормативних дефініцій поняття особливого періоду, в одному з яких мова йде про власне частину відбудовного періоду, а в іншому – про демобілізацію. Проте, враховуючи вже зроблені у цій статті висновки щодо понять мобілізації і воєнного часу як складових особливого періоду, ми не можемо із цим беззастережно погодитися. Зокрема, слід розуміти, що рішення про демобілізацію не буде виданим в момент припинення воєнних дій. Між їх припиненням і відповідним рішенням може пройти доволі тривалий час, під час якого, безумовно, триватиме відбудова держави. Зрештою, відбудова, як і ведення бойових дій, теж потребує особливого режиму функціонування економіки та державних органів, складових сил оборони та безпеки. Звісно, відбудова здійснюється і паралельно з веденням воєнних дій. Однак в дефініції поняття особливого періоду, визначеній ст. 1 Закону України «Про оборону України», мова йде саме про відбудовний період після закінчення воєнних дій. На основі цього можна висновкувати, відбудовний період розпочинається з моменту припинення воєнних дій.

Думка про те, що особливий період закінчиться із завершенням демобілізаційних заходів з логічної сторони виглядає цілком слушною. Однак слід розуміти, що в разі припинення бойових дій законодавець, безумовно, прийматиме чимало нормативно-правових актів з приводу відбудови, які, зокрема, можуть визначити й межі особливого періоду, пов'язаного із відбудовою держави. На момент написання цієї статті точно вказати яка частина відбудовного періоду охоплюється поняттям особливого періоду, неможливо.

2. Правовий зміст понять воєнного стану та бойової обстановки. Згідно із Законами України «Про оборону» та «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться на території всієї України чи в окремих місцевостях в разі збройної агресії, загрози нападу чи небезпеки незалежності або територіальної цілісності України. Даний режим передбачає надання органам державної влади та органам місцевого самоврядування, військовому командуванню повноважень, необхідних для відвернення вказаних загроз, а також тимчасове обмеження конституційних прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [12].

Зі ст. 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» випливає, що початком воєнного стану є момент оголошення через медіа або оприлюднення в інший спосіб затвердженого Верховною Радою України указу Президента України про введення воєнного стану. Воєнний стан в Україні вводився двічі. Вперше – Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 листопада 2018 року «Щодо надзвичайних заходів із забезпечення державного суверенітету і незалежності України та введення воєнного стану в Україні»» від 26 листопада 2018 року. Того ж дня він був оприлюднений і діяв 30 діб (з 14.00 год. 26 листопада до 14.00 год. 26 грудня 2018 року) [18]. Вдруге воєнний стан введено Указом Президента України від 24 лютого 2022 року «Про введення воєнного стану в Україні», який теж того дня був затверджений, оприлюднений і діє на момент написання статті. Слід зауважити, що в тексті указу прямо визначено, що воєнний стан вводиться з «05 години 30 хвилин» [19]. Якщо при цьому врахувати зазначене вище положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану», то виходить, що воєнний стан був запроваджений в момент оголошення відповідного рішення, але не раніше 5.30 год. відповідної дати.

Припинення дії воєнного стану відбувається в разі закінчення строку, на який його вводили, або ж прийняття Президентом України указу про його скасування. Указ, яким припинено воєнний

стан, підлягає негайному оголошенню через медіа [20]. Вочевидь, із цього моменту воєнний стан слід вважати припиненим.

Варто додати, що правильна кваліфікація діянь, вчинених в день оголошення рішення про введення чи припинення воєнного стану вимагає точного встановлення часу оприлюднення рішення (що може мати певні труднощі), а так само точного часу вчинення правопорушення. Подібні висновки можна зробити й щодо діянь, вчинених в день початку та припинення особливого періоду.

Поняття бойової обстановки для потреб розділу XIX Особливої частини КК України визначено у примітці ст. 402 КК України. Під нею слід розуміти обстановку бою: загальновійськового, морського, повітряного, танкового, протиповітряного тощо. Саме поняття бою тут тлумачиться як безпосереднє застосування військової техніки та зброї військовим супротивником або щодо нього. Окрім цього, визначено й часові межі існування бойової обстановки: Розпочинається з моменту отримання наказу про вступ у бій або ж фактичного початку бойових дій, в яких бере участь підрозділ, а закінчується з моменту отримання наказу про припинення бою чи фактичного завершення бою [21]. Відтак кваліфікуюча ознака «в бойовій обстановці» характеризує одночасно і час, і обставини вчинення кримінального правопорушення. Тлумачення цього поняття не мало б викликати особливих труднощів. Єдине, що слід уточнити, це те, що участь у бою бере підрозділ, в якому підозрюваний чи обвинувачений проходить службу, і сам правопорушник безпосередньо залучений чи мав би бути залучений до цього бою.

У роботі Топольницького В.В та Остапенка А.І. порушується проблема розмежування понять «в умовах воєнного стану» та «в бойовій обстановці» [10]. Як пише А.А. Вознюк, воєнний стан та бойова обстановка мають спільні риси, так як воєнний стан може вводиться за існування бойової обстановки, але, в той же час, мають і самостійне кримінально-правове значення, оскільки за наявності бойової обстановки не завжди вводиться воєнний стан [8]. З іншого боку, вчинені в умовах воєнного стану кримінальні правопорушення не завжди будуть скоєні в бойовій обстановці, проте їх тяжкість теж буде підвищеною, порівняно з діяннями, вчиненими поза часом воєнного стану.

Враховуючи це, використання в ч. 3 ст. 413 КК України і кваліфікуючої ознаки «в умовах воєнного стану», і кваліфікуючої ознаки «в бойовій обстановці» можна вважати обґрунтованим. Однак серед численних фактів засудження осіб за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 413 КК України, не знайдено жодного факту кваліфікації таких діянь як вчинених в бойовій обстановці. З іншого боку, використання для диференціації кримінальної відповідальності формулювання «вчинені в умовах воєнного стану або в бойовій обстановці» у розділі XIX Особливої частини КК України є системним, і завдяки цьому, як видається, більш ефективно виконується завдання з попередження кримінальних правопорушень. І лише зважаючи на це аналізовану кваліфікуючу ознаку можна зберегти в ст. 413 КК України.

3. Щодо конструкцій, використаних при формулюванні кваліфікуючих ознак. Для вказівки на особливий період та воєнний стан у ч.ч. 2, 3 ст. 413 КК України вживається формулювання «в умовах...». Його у контексті доповнення в 2022 році окремих статей КК України кваліфікуючими ознаками «в умовах воєнного або надзвичайного стану» активно критикували, зокрема через те, що в ст. 67 КК України зазначено «з використанням умов воєнного або надзвичайного стану». Зокрема В.О. Навроцький з цього приводу пише: «Навіщо заставляти розгадувати загадку чи «в умовах» і «з використанням умов» – це одне й те ж саме чи таки ні?» [22].

А.А. Вознюк констатує, що зростання небезпечності кримінального правопорушення відбувається не через сам час його вчинення, а через використання умов особливого періоду чи воєнного стану [8]. Водночас, такий висновок зроблений в контексті кримінальних правопорушень проти власності. Із кримінальними правопорушеннями проти встановленого порядку несення військової служби, і особливо, передбаченим ст. 413 КК України, зовсім інша ситуація, адже підвищення небезпечності діянь та їхніх наслідків обумовлюють саме виклики визначеного періоду часу. Порушуючи правила зберігання ввіреного для користування військового майна, особа точно не використовує умови особливого періоду чи воєнного стану, а лише допускає таке порушення нехтуючи тим, що в цей момент триває такий період. В той же час, використання конструкції «в умовах...» може бути сприйняте як таке, що вказує саме на використання умов особливого періоду чи воєнного часу, і цим поставити під сумнів правомірність кваліфікації діяння за нормою про відповідний кваліфікований чи особливо кваліфікований склад кримінального правопорушення.

Звідси напрошується висновок про необхідність зміни підходів до регламентації кваліфікуючих ознак як у ст. 413 КК України, так і інших статтях розділу XIX Особливої частини.

В деяких наукових працях відзначається, що вчинення кримінального правопорушення в умовах особливого періоду та воєнного стану є комбінованою ознакою, що характеризує час, місце та обставини вчинення кримінального правопорушення [1, 5, 7]. Водночас видаються слушними висновки А.А. Вознюка, який пише, що кримінальне правопорушення в умовах воєнного стану може вчинятися і поза територією, де введено воєнний стан [8]. Заслужують уваги й висновок Р.О. Мовчана, який пише, що як вчинені в умовах воєнного стану потрібно кваліфікувати будь-які діяння, незалежно від місця і обставин їх вчинення [23]. Враховуючи вказане можна констатувати, що відповідні кваліфікуючі ознаки характеризують лише час вчинення кримінального правопорушення. Відтак доцільно змінити формулювання відповідних ознак у ч.ч. 2, 3 ст. 413 КК, а так само і у інших статтях розділу XIX Особливої частини КК України таким чином, щоб воно не породжувало інших тлумачень.

Висновки. За результатами дослідження ознак, з допомогою яких диференціюється відповідальність за втрату та зіпсування військового майна, зроблено низку висновків.

1. Кваліфікуючі ознаки вчинення кримінального правопорушення «в умовах особливого періоду, крім воєнного стану» та «в умовах воєнного стану» характеризують виключно час вчинення кримінального правопорушення; вчинення кримінального правопорушення в бойовій обстановці – час та обставини його вчинення. При цьому, поняття особливого періоду охоплює три складові: 1) період мобілізації, як діяльності, спрямованої на переведення військових формувань і сил цивільного захисту на організацію й штати воєнного часу, а також переведення економіки, державних органів і органів місцевого самоврядування, а також суб'єктів господарювання на особливий режим функціонування; 2) воєнний час, що визначається періодом ведення воєнних дій, однак є складовою особливого періоду лише з моменту оголошення рішення про мобілізацію; 3) відбудовний період після закінчення воєнних дій, що включає, в тому числі, період демобілізації (але ним не обмежується), і закінчиться, вочевидь, з моменту, який буде визначений перспективними нормативно-правовими актами, або з моменту набрання чинності спеціальним рішенням про закінчення особливого періоду. При цьому слід розглянути можливість удосконалення нормативної дефініції поняття мобілізації у галузевому законодавстві з тим, щоб ним охоплювався як сам період переходу до «мобілізованого стану» так, і перебування в такому стані. Потребує удосконалення й нормативне визначення моменту початку особливого періоду – окрім оголошення чи доведення до відома рішення про мобілізацію чи введення воєнного стану, доцільно пов'язати його також і з початком військових дій.

2. Особливий період в частині мобілізації, а також воєнний стан розпочинається з моменту оприлюднення відповідного указу Президента України а також Закону України, яким цей указ затверджено, а в окремих випадках – з часу, вказаного в самому указі, але не раніше моменту його оприлюднення. Діяння, вчинені до вказаного часу, хоч і вдень набрання чинності відповідними рішеннями, не можуть бути кваліфіковані як вчинені в умовах особливого періоду чи воєнного стану. Моментом припинення воєнного стану є закінчення строку, на який його було введено, або ж оголошення через медіа указу Президента України про скасування воєнного стану.

3. Використання відповідних кваліфікуючих ознак у ст. 413 КК України, в цілому, можна вважати обґрунтованим. Однак доцільною є зміна самого формулювання цих ознак у всіх статтях розділу XIX Особливої частини КК України – «в умовах особливого періоду, крім воєнного стану» та «в умовах «воєнного стану» замінити на «під час особливого періоду, крім воєнного стану» і «в період дії воєнного стану».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Карпенко М. До питання правового визначення особливого періоду за законодавством України. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. JANUARY 2019. С. 172–175. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/965458> (дата звернення: 16.02.2025).
2. Павловська А.А., Ленда О.В. Визначення понять особливого періоду й воєнного стану, їх розмежування та специфіка. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/bitstreams/36575176-d38a-4488-9d5e-32b7b42a0d1b/download> (дата звернення: 06.02.2025).
3. Титаренко Н. Чи діє в Україні особливий період? URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0031697-16#Text> (дата звернення: 05.02.2025).

4. Прохоренко М.М., Хлань В.М. Сутність та зміст особливого періоду в Україні. *Юридичний вісник*. 2020. № 2 (55). С. 62–67.
5. Ясиновський П. В. Особливий період як обов'язкова ознака при кваліфікації за ст. 114-1 Кримінального кодексу України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 6. С. 798–802. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/135.pdf> (дата звернення: 08.02.2025).
6. Шкуропацький О., Мехеда В., Пашенко Є. термінологічне визначення поняття «особливого періоду» та його застосування. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2019. Випуск 28. С. 97–106.
7. Вартилецька І.А., Шармар О.М. Особливості кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного стану та особливого періоду. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 1 (15). С. 202–203.
8. Вознюк А.А. Воєнний та надзвичайний стан як обставини, що впливають на кваліфікацію кримінального правопорушення або призначення покарання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 308–317.
9. Мостепанюк Л. О. Воєнний стан як обставина, що обтяжує покарання. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2024. № 1(21). С. 37–50.
10. Топольніцький В.В., Остапенко А. І. Особливості регулювання військових правовідносин в умовах особливого періоду, воєнного стану та в бойовій обстановці. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 231–235. URL: http://lsej.org.ua/3_2021/61.pdf
11. Топольніцький В.В., Тична Б.М. Проблеми правового регулювання понять «воєнний стан», «стан війни» та «воєнний час». *Правова позиція*. 2019. № 4 (25), С. 91–99.
12. Про оборону: Закон України від 6 грудня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 10.02.2025).
13. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію. Закон України від 21 жовтня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12/ed20240518#n119> (дата звернення: 10.02.2025).
14. Про часткову мобілізацію: Указ Президента України від 17 березня 2014 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/303/2014> (дата звернення: 12.02.2025).
15. Постанова Верховного Суду у справі № 264/6124/18 від 22 квітня 2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96545131> (дата звернення: 12.02.2025).
16. Вирок Яворівського районного суду Львівської області у справі № 460/5067/16-к від 30 грудня 2016 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/63870424> (дата звернення: 12.02.2025).
17. Щодо особливого періоду: Лист тимчасово виконуючого обов'язки начальника Головного управління оборонного та мобілізаційного планування Генерального штабу Збройних Сил України В. Талалая від 1 жовтня 2015 року № 322/2/8417. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS25635> (дата звернення: 05.02.2025).
18. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 26 листопада 2018 року «Щодо надзвичайних заходів із забезпечення державного суверенітету і незалежності України та введення воєнного стану в Україні»: Указ Президента України від 26 листопада 2018 року № 390/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390/2018#n5> (дата звернення: 06.02.2025).
19. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 06.02.2025).
20. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 квітня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 06.02.2025).
21. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
22. Навроцький В.О. Виклики, що постали перед українським кримінальним правом з початком українсько-російської війни. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ – Львів – Дніпро, 20 квітня 2022 р.). С. 36–41.
23. Мовчан Р.О. Аналіз законодавчого рішення про посилення кримінальної відповідальності за мародерство. *Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання*. 2022. № 1. С. 281–285. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.01.52>.